

FRA BERNAT HUG DE ROBERTÍ: COMANADOR D'ALFAMBRA I DE MONTSÓ (1436-1461)*

El text que teniu a les mans és el resultat d'un temps, massa curt o massa llarg, segons com es miri, de recerca constant i laboriosa en arxius per tal de resseguir la documentació que s'ha conservat de fra Bernat Hug de Robertí, des de l'ACA, a l'arxiu central de l'orde de Malta, passant per altres arxius de Girona, Saragossa i Madrid. El resultat comença a dibuixar una col·lecció de documents bastant voluminosa i que té la seva materialització en aquest treball, el propòsit del qual no és altre que resseguir la biografia d'aquest poeta durant els anys 1436-61, els quals foren clau en l'inici i en l'evolució literària d'aquest autor quan, paral·lelament, iniciava una interessant carrera d'hàbil polític i militar que el duria a ser una persona molt influent en una època tan convulsa com interessant i que no és altra que la dels anys centrals del segle xv a la Corona d'Aragó.

Bernat Hug de Robertí i d'Erill, devia néixer c. 1416-20 i va morir el 1485. El fet que fos encaminat a la carrera eclesiàstica fa pensar que devia tractar-se del segon fill del baró de Maçanet de Cabrenys, Guillem Hug de Robertí, cap d'una branca menor dels Robertí, una important família empordanesa, i de Francesca d'Erill. De jove devia ingressar a l'orde de l'Hospital de Sant Joan de Jerusalem, on havia de trobar-se amb fra Joan de Vilagut, comanador d'Ulldecona des de 1422 i, a partir de 1428,¹ castellà d'Amposta. Els Robertí de Cabrenys i els Vilagut, una família de

* Una primera versió d'aquest article va ser llegida en el Seminari de Literatura Medieval i Moderna de la Universitat de Barcelona que dirigien Lola Badia i Josep Solervicens, el 10 de juny de 2003. Així mateix, hem d'emmarcar aquest treball en el projecte BFF 2001-1200 del MCYT dirigit també per Lola Badia. Finalment vull agrair els valuosos consells i les aportacions documentals que hi han fet Lola Badia, Lluís Cabré, Francisco J. Rodríguez Risquete i Jaume Torró, sense els quals el text seria bastant més pobre.

1. Fins ara a tot arreu sortia la data de 1433 com a data d'inici del càrrec de castellà d'Amposta. Però documents de la Cancelleria central de l'orde mostren com va ser nomenat el 1428: NLM, Butlles de Cancelleria, 348, 90v, és la butlla magistral de nomenament de fra Joan de Vilagut com a castellà d'Amposta que fa el mestre fra Antoni de Fluvià per mort de Dalmau Ramon de Xetmar. Així mateix el 1430 des d'Àger el rei envia una carta al castellà d'Amposta, fra Joan de Vilagut. ACA, Cancelleria, 2758, 104v. Per altra banda, era ben conegut que fra Dalmau Ramon de Xetmar va morir el 1427.

Castelló d'Empúries, tingueren forts lligams: ambdues vivien a la vila empordanesa i ambdues van participar en les primeres campanyes italianes d'Alfons el Magnànim amb vaixells. Són les típiques famílies de la baixa noblesa que van pujant amb l'arribada de la nova dinastia Trastàmara. Aquestes relacions tan estretes devien fer que un cop Bernat Hug hagués entrat a l'orde es convertís en familiar de Joan de Vilagut, i que les famílies emparentessin per matrimoni en les persones de Joana de Rocabertí, germana del poeta, amb Pere de Vilagut, nebot del castellà d'Amposta i familiar seu, senyor de Sant Mori, que un cop mort deixaria com hereu el germà petit de Bernat Hug, Pere, aquell que seria el capità indomable de la Força Vella de Girona.

Bernat Hug de ben jove va fer mostra dels seus dots com a cavaller bregós i amb ambicions dintre de l'orde i, com que comptava amb la protecció del castellà, sabia que tenia les espatlles cobertes. Ja el 1436, quan devia tenir entre setze i vint anys, ens mostra les seves qualitats de guerrer i de tossuderia en uns afers per aconseguir la comanda d'Alfambra, a l'Aragó. Aquesta comanda havia quedat vacant per mort de fra Pere Pardo de la Casta.² Hi havia tres candidats per succeir-lo: Bernat Hug de Rocabertí, amb el suport directe del castellà d'Amposta; Galvany Tolsà,³ cambrer i protegit del rei Alfons, que vivia a Nàpols, i Sancho de Heredia, frare conventual,⁴ protegit d'Antoni de Fluvià, gran mestre de l'orde. Aquest últim només apareix en un document de la cancelleria central de l'orde, quan se li fa entrega de la comanda i aviat desapareix del conflicte.⁵ En canvi, els dos primers es van entaular en una disputa jurídica que trigaria ben bé deu anys a resoldre's. Primer fou Bernat Hug qui es quedà la comanda d'Alfambra, nomenat pel castellà d'Amposta, Joan de Vilagut, i amb el suport del rei el 1438.⁶

Però poc després el rei mateix entregava la comanda a Galvany Tolsà, perquè li havia estat donada pel papa Eugeni IV. Aquest fet devia provocar les ires de Bernat Hug i van començar els estires-i-arrosses entre els dos cavallers hospitalaris i els seus afins. Encara el 1441 la cosa no estava gens resolta i el rei havia de cridar l'atenció a fra Bernat Hug de Rocabertí i al castellà d'Amposta, perquè havien usurpat de nou

2. Pere Pardo de la Casta fou comanador d'Añón i després d'Alfambra. Era fill de Pere Pardo de la Casta, uixer d'armes i cambrer del rei Martí l'Humà; va donar suport a la causa de Ferran d'Antequera i va ser conseller d'Alfons el Magnànim. Va tenir els següents fills: Aznar, uixer d'armes del Magnànim; Lluís, cambrer del Magnànim; Joan, que es va quedar amb les possessions aragoneses de Lacasta; i Carròs o Francesc, que va heretar la baronia d'Albaida, al País Valencià.

3. Galvany Tolsà era fill de Joan Tolsà, el del famós combat davant el duc de Ferrara (*cf.* Riquer 1963-68: II, 46-47), i també a II, 90 (Ferrara, 5 juliol 1432). Vivia a Nàpols en el moment de la concessió i al final va acabar essent comanador d'Encinacorba (1463); així apareix a NLM, Butlles de Cancelleria, 374, 66.

4. Els frares conventuals eren aquells que vivien al convent o seu central de l'orde que estava situada a l'illa de Rodes. Així doncs, aquest Sancho de Heredia devia viure a Rodes i de ben segur que era una persona propera al gran mestre.

5. NLM, Butlles de Cancelleria, reg. 352, 69.

6. ACA, Cancelleria, 2514, 169v.

Alfambra. El rei des de Nàpols va arribar a decretar la confiscació tant d'Alfambra com d'Ulldecona per aturar les seves pretensions.⁷ Però ni amb això el conflicte no estava resolt, ni de bon tros; les denúncies se succeïen entre uns i altres, fins i tot van arribar a portar la disputa al Concili de Basilea, i el rei va intervenir prohibint-los-ho. Eren els anys 1442 i 1443.⁸ Eugeni IV s'oposava a les pretensions d'Alfons el Magnànim al regne de Nàpols i afavoria Renat d'Anjou. El rei d'Aragó prengué l'ofensiva contra Eugeni IV i afavorí els conciliaristes oposats al papa que restaren a Basilea i que nomenaren un nou papa: Felix V. Això oferí una òptima avinentesa al rei per controlar, negociar i intervenir en els nomenaments de càrrecs eclesiàstics, al·legant la duplicitat de nomenaments que podien generar-se en una Església enfrontada entre els pares conciliaristes, reunits a Basilea, i Eugeni IV. Finalment, en 1443 el papa investí Alfons el Magnànim del regne de Nàpols, i aquest últim va retirar de Basilea els eclesiàstics dels seus regnes. El març 1444 el rei va tornar a intervenir i va demanar al sant pare que designés un jutge entre Bernat Hug i Galvany Tolsà per dirimir qui havia de ser el preceptor de la comanda d'Alfambra.⁹

En aquest temps, però, les coses havien canviat i eren bastant més favorables als interessos de Bernat Hug. Des del febrer de 1441 era lloctinent del castell d'Amposta i actuava amb aquesta autoritat. Fra Joan de Vilagut havia marxat a Rodes per defensar-la de l'atac dels turcs i volia deixar la castellanía en mans d'un home de confiança.¹⁰ Però el càrrec de lloctinent del castellà no li havia servit per proclamar-se definitivament comanador d'Alfambra; de tota manera, ell en devia ser el possessor efectiu. Ho era el 1436 a l'inici de tot el conflicte i no crec, amb la quantitat de disposicions que hi ha en contra seu, que l'hagués deixat algun cop i més quan se li atorga una llicència d'arrendament de la comanda des de Rodes.¹¹ Per altra banda, Galvany Tolsà vivia a Nàpols a la cort del rei i retornar cap aquí sense la seguretat de trobar-hi res en ferm el devia fer rumiar dues vegades.

Durant la tardor del mateix any 1444 es va produir un sobresalt per als interessos de Bernat Hug ja que el vaixell que transportava el seu protector, fra Joan de Vilagut, des de Rodes cap a Catalunya, juntament amb altres membres de l'orde, es va enfonsar i van morir tots ofegats. Moria el seu màxim valedor i també moria la persona de qui ostentava la lloctinència. El rei, conscient de la transcendència d'aquest fet, demanava al papa que aturés tot atorgament de càrrecs i comandes, que calia que ell ho controlés (veient el panorama anterior es feia ben necessari).¹²

7. ACA, Cancelleria, 2522, 186.

8. ACA, Cancelleria, 2649, 166 i 2652, 26.

9. ACA, Cancelleria 2653, 31v.

10. AHPZ, Juan Albió, 1441, ff. 7 i 46; NLM, Butlles de Cancelleria, 355, 83.

11. NLM, Butlles de Cancelleria, 356, 69.

12. ACA, Cancelleria, 2663, 60v.

Així, el papa va atorgar la castellania d'Amposta a fra Pere Ramon Ça-Costa,¹³ per bé que no era un candidat gens agradós al Magnànim, que havia proposat el seu majordom fra Pedro Sarnés,¹⁴ el qual havia participat, enviat pel mateix rei, a Basilea i per això no devien veure'l amb bons ulls a Roma.

Bernat Hug retornava a les seves lluites per aconseguir la propietat total d'Alfambra i abandonava el càrrec de lloctinent. De resultats n'anava aconseguint a poc a poc. Així l'11 de novembre de 1444 aconseguia que el papa aprovés que la comanda fos regida pels dos aspirants¹⁵ i dos anys més tard, des de Roma, on s'havia reunit el capítol general de l'orde, els priors de França i Anglaterra, per manament del papa, concedien definitivament la comanda d'Alfambra a Bernat Hug de Rocabertí.¹⁶ Amb tot, el conflicte no es devia resoldre i Galvany Tolsà encara volia fer valer els seus drets, però devia ser ja anecdòtic perquè només s'esmenta en un document.¹⁷ Val a dir que l'atorgament definitiu de la comanda d'Alfambra a Bernat Hug de Rocabertí es va fer en un moment en el qual el nostre bregós poeta ja tenia els ulls fixats en la comanda de Samper de Calanda i l'havia ocupat el 1446.¹⁸ Sembla com si se li entregués definitivament perquè no anés ocupant comandes i provocant nous conflictes. Fins i tot, en aquest cas, se li va ordenar que marxés a Rodes i el rei el feia cridar des de Nàpols.¹⁹

Després de l'ocupació de Samper hi hagué ordres fermes per tal que Bernat Hug marxés cap a Rodes o Nàpols, cridat pel gran mestre o pel rei respectivament.²⁰ Normalment aquestes ordres no es complien, perquè els preceptors hospitalers tenien por de tornar i no conservar la comanda, perquè ja hem vist, amb el mateix exemple de Bernat Hug, com els cavallers hospitalers ocupaven les comandes vacants per així tenir més rendes. La possibilitat que marxés es basa en el fet que existeix una llicència d'arrendament de la comanda d'Alfambra (però n'hi ha moltes d'altres que sabem positivament que el nostre autor no va complir), i que fins ara no hem trobat cap document referent a ell entre finals de 1446 i principis de 1449 i la llicència d'arrendament és precisament per tres anys.²¹ Però aquest viatge per ara no el podem confirmar ni negar, només deixar-ho apuntat com una hipòtesi.

Bernat Hug de Rocabertí degué familiaritzar-se amb la poesia i les lletres ja des

13. AHPZ, Juan Albió, 1451, f. 26. La data del document és del 5 de novembre de 1444 i emès des de Roma.

14. Es podria identificar aquest Pedro Sarnés amb el Sarnés poeta, però és només una hipòtesi.

15. AHN, Ordes Militars, carpeta 616, doc. 22.

16. NLM, Butlles de Cancelleria, 358, 138v; AHN, Ordes Militars, carpeta 616, doc. 21.

17. NLM, Butlles de Cancelleria, 358, 152v.

18. NLM, 365, 60.

19. NLM, 358, 144v; ACA, Cancelleria, 2653, 97v i 101v.

20. ACA, Cancelleria, 2653, 97v i 101v; NLM, 359, 69v i 70.

21. NLM, Butlles de Cancelleria, 359, 70v.

dels anys que era familiar de fra Joan de Vilagut, castellà d'Amposta del 1428 a 1444 (Bassegoda 2005). D'ell conservem un parell de documents d'activitat poètica: un fragment d'un poema i la resposta que va fer Guillem Tinter a una altra poesia de Joan de Vilagut que no conservem. Aquest Guillem Tinter el podem identificar amb un personatge lligat a una família de donzells originària també de Castelló d'Empúries.²² Fins ara no sabem gaire res més sobre la seva formació i educació en les lletres, si bé podem suposar que no degué ser menyspreable tant per l'obra que conservem d'ell com pel fet que l'orde de Sant Joan ha donat diversos personatges i escriptors notables. Per altra banda, molts comanadors hospitalers eren usats per la monarquia en missions diplomàtiques, cosa que implica que devien rebre una educació important.

De retorn a les dades documentals el trobem amb el càrrec de comanador d'Alfambra en les sessions de corts de 1449 a Perpinyà, on va signar com a testimoni en les pròrrogues tretzena i catorzena del mes de juny com a procurador del castellà d'Amposta.²³ Ja no el tornarem a trobar més directament en les corts fins després de la guerra civil. En alta política sí que el tornem a trobar, concretament el 1453, quan, segons Zurita,²⁴ el rei Joan de Navarra el va enviar a negociar treves amb els castellans a Àgreda i evitar així que la guerra de Navarra i els conflictes castellans esquitxessin Aragó, com havia passat un any abans amb les ràtzies castellanques sobre Alfambra i Castilliscar, la primera propietat del nostre biografat i la segona també propietat de l'orde de l'Hospital. Potser per això ell fou un dels encarregats de negociar aquestes treves.

Començava aquí una interessant relació amb el rei Joan que es va allargar fins al final de les seves vides. Fra Bernat Hug de Rocabertí va ser un servidor lleial i fervorós del seu rei, un cap militar esplèndid durant la guerra i un diplomàtic experimentat després. El rei de Navarra i Bernat Hug es devien conèixer a Saragossa on tots dos residien durant els primers anys de la dècada dels cinquanta. Van ser uns anys relativament tranquils. Bernat Hug estava concentrat ens els afers quotidians de la castellania d'Amposta, en la direcció dels quals participava intensament, i el rei de Navarra en els afers de la política castellana i navarresa, juntament amb la lloctinència del seu germà a Aragó i al Principat que el tenien ben distret. L'amistat era

22. Joan de Vilagut (RIALC 201.1) es lamenta que el seu amor no és correspost en les restes d'una cançó. Guillem Tinter (RIALC 117.1) fa una resposta a fra Vilagut on li diu que el millor que pot fer és la perseverança i la pregària a Déu per aconseguir allò que tant desitja i que sembla més l'alliberament d'algú que està empresonat, que no pas l'acompliment d'un objectiu amorós. Guillem Tinter formava part d'una família de donzells de Castelló d'Empúries, lloc de residència dels Vilagut i d'alguns membres de la família dels Rocabertí de Cabrenys. Era fill de Jaume Tinter, generós, veguer del comtat d'Empúries, i germà de Joan Tinter, donzell, i des de 1408 també era veguer i administrador del comtat d'Empúries, càrrec atorgat pel rei Martí l'Humà. ACA, Cancelleria 2221, 21 i AHG, Ca 673, 58.

23. *Cortes*: XXII, 35-36.

24. Zurita, *Anales*: XVIII, cap. 7.

bona perquè Bernat Hug va acompanyar el rei de Navarra a Barcelona, on aquest últim havia de presidir les sessions de corts, i el 1455 va justar al costat del rei al Born de Barcelona.

A partir de 1450, com ja hem vist, fou un membre habitual de la cort de Joan de Navarra, i a aquests anys hem d'atribuir l'única peça lírica independent conservada (*Comforms desigs ab calitats diverses*), poesia que desplega una complexa interpretació escolàstica de l'amor que sent el poeta per una dama que s'amaga sota el senyal de «mon clarejant» i que s'avé molt amb el tipus de literatura que es feia en aquests moments d'escolasticització de la lírica. Per a Bernat Hug de Rocabertí, la cort de Joan de Navarra degué ésser el lloc i el contacte més important en la literatura i on degué començar a plasmar els seus coneixements en peces líriques per tal d'aconseguir un millor prestigi social.

Aquesta poesia s'ha de situar en aquestes dates per diverses raons, la primera i més important és que en la rúbrica del Cançoner de París, l'únic que ens l'ha transmesa, diu «fra Rocabertí, comanador d'Alfambra» (Bernat Hug ho va ser de 1436 a 1456); per altra banda ell mateix ens diu en aquesta poesia que està vivint en la segona edat de l'home, que comprèn la joventut, tan inclinada als perills de l'amor («en aquest temps me trob dejús Apol·lo» v. 89). Més endavant, versos 97 i 98 ens diu que encara no ha entrat en la tercera i última: «Si fall en dir del derrer temps e tanda / perdó meresch, pus l'adat no m'i plaga». D'acord amb la tradició i els tòpics, la darrera edat s'iniciava a partir dels 40 anys on els temes de l'amor deixaven pas als avisos dels paranys que l'amor provocava als joves i que el nostre autor desplegarà a *La glòria d'amor*, com veurem.

El 1456 va ser un any clau en l'evolució política de Bernat Hug de Rocabertí: va aconseguir ser llogater de la comanda de Montsó, una de les més importants de la castellania, ja que el seu propietari, fra Tomàs Ram, marxava al convent de Rodes. El que no sabia Bernat Hug és que Tomàs Ram moriria en la travessa cap a Rodes i es convertiria així en la persona més ben posicionada per aconseguir aquesta comanda. No caldrien tants plets com havia passat amb Alfambra i tan bon punt es va saber la notícia de la mort de fra Tomàs Ram es va començar a intitular comanador de Montsó; això s'esdevenia el 1457. De tota manera va haver de superar l'hàbil maniobra del germà de Tomàs Ram, Ferran, que, per aconseguir les rendes de la comanda, va fer veure que el seu germà la hi llogava a ell mateix, quan ja se sabia que era mort.²⁵ El frau es va descobrir ben aviat i fra Bernat Hug de Rocabertí, que tenia les credencials del papa, era possessionat a la comanda de Montsó per un vell conegut i amic seu, fra Antoni Pere Ça-Plana, comanador del Temple d'Osca. Per primera vegada Bernat Hug aconseguia un millorament dins de l'orde sense haver

25. ACA, Cancelleria, 3299, 190.

de provocar un conflicte. La comanda de Montsó era un referent de la importància en la cort que anava assolint el nostre poeta. Les millors rendes de Montsó eren un premi a la seva tasca dins de l'orde i al servei del rei Joan i aquestes rendes i la vila aragonesa serien claus més endavant, durant la guerra, ja que fra Bernat Hug fou un dels principals valedors econòmics del rei i des de Montsó es va preparar en bona manera la invasió de Catalunya la primavera de 1462. Però abans de l'esclat de la guerra, Bernat Hug va participar en una ambaixada que hagué d'oferir-li nous contactes i ocasions en la poesia i les lletres. El juny de 1459, l'ara ja nou rei d'Aragó, Joan II, l'enviava a Sicília a l'encontre del seu fill Carles de Viana.²⁶ L'objectiu era clar: negociar les diferències entre pare i fill, ara que havien de conviure tots dos a la mateixa terra. L'objectiu de l'ambaixada, com ja he dit, era Sicília, però els documents no ens diuen on es van acabar trobant; sabem de segur que el 1459 fra Bernat Hug de Rocabertí estava a la cort del príncep de Viana a Mallorca, quan aquest hi feia escala de viatge cap a Barcelona. En el document ens testimonia clarament que el comanador de Montsó és allà per tractar afers amb el príncep.²⁷ A Mallorca, amb el príncep Carles hi havia també un escriptor tan important com Joanot Martorell.

Arribats a Barcelona es va produir una situació molt interessant per a les lletres que no és altra que la coincidència de dues corts molt cultes, com són la de Joan II i la de Carles de Viana. Va ser aquí on fra Bernat Hug de Rocabertí degué coincidir amb un poeta, Pere Torroella, que havia tornat de Nàpols i que tingué un paper decisiu en la recepció d'Ausiàs March i en l'evolució poètica catalana posterior. Rocabertí i Torroella van mantenir un intercanvi epistolar del qual malauradament només hem conservat la resposta que el poeta baix-empordanès va enviar a Bernat Hug, però és ben indicatiu de l'efervescència cultural tant de l'entorn del príncep de Viana com de Joan II. Les versions més antigues d'aquesta carta vénen rubricades amb l'epítet de comanador de Montsó i dins el text Torroella es dirigeix a ell com a «comanador»; això ens porta a datar aquesta epístola abans de 1463 quan ja va assolir la dignitat de castellà d'Amposta.²⁸

Aquesta eclosió cultural de Barcelona en els primers anys de la dècada dels seixanta devia ser fonamental per a la gestació de *La glòria d'amor*; per altra banda el nostre autor ja havia passat els quaranta anys, havia abandonat l'amor perquè havia entrat en la senectut i usava la seva experiència per adoctrinar els joves. Per datar aquest poema cal anar al darrer cant, on apareix la darrera comtessa de Luna, Violant Lluïsa de Mur:²⁹ sembla com si aquest cant fes que tot el poema fos dedicat

26. ACA, Cancelleria, 3406, 172.

27. ACA, Varia, 393, 65 i 394, 9v i 10.

28. Per a una millor anàlisi de la datació d'aquest intercanvi epistolar és indispensable Rodríguez Risquete (2003).

29. Violant Lluïsa de Mur era l'hereva del llinatge dels Mur. Es va casar en secret el 1426 amb el darrer comte de Luna, Frederic, fill bastard de Martí el Jove, que també apareix en l'últim cant de *La glòria d'amor*.

a ella i que ella fos el personatge enigmàtic que es porta a judici en els darrers versos de *La glòria d'amor*. D'acord amb els tòpics literaris, en un infern d'enamorats, els personatges històrics que hi apareixen han d'estar morts, i aquest és l'únic personatge contemporani de tot el poema. També en la *Triste deleytació* el protagonista-narrador troba la comtessa de Luna després d'haver travessat la llacuna estígia. De Violant Lluïsa de Mur conservem el seu testament i sabem que morí el 1467. Aquesta em sembla una dada importantíssima per datar el poema i és la proposta que va fer en el seu dia Martí de Riquer.

En contra d'aquesta datació cal tenir en compte un parell de propostes, molt interessants: la primera és la datació que Vicenç Beltran (2000) va proposar per al cançoner *J*, l'únic que ens ha transmès *La glòria* sencera, entre 1459 i 1461, a partir dels poemes copiats i datats d'Antoni de Vallmanya i de les poesies sobre la presó i la mort del Príncep de Viana, amb molt bons arguments (veg. també Rodríguez Risquete 2003). Però *J* és un cançoner encara massa desconegut: hi apareix un mossèn Avinyó, uixer d'armes del Príncep de Viana, que fou adobat cavaller pel mateix príncep el 24 de juliol de 1461. El fet que sigui un cançoner d'amor fa que les poesies tractin de vaguetats difícilment datables, poques són les peces històriques que ens ajuden a fer-ho. Fins ara només s'han assenyalat els textos lligats a la presó i la mort del Príncep de Viana i convé tenir en compte que la llarga guerra va prolongar molt la vigència política de la presó i mort de sant Carles de Viana. De segur, aquests poemes només ens parlen d'una compilació que s'originà en cercles que van arrengrerlar-se amb la causa de la Generalitat.

En segon lloc, ben recentment, Marta Marfany (2002) ha proposat records de *La glòria* en algunes poesies d'Antoni de Vallmanya. Beltran va proposar la reordenació de les poesies d'Antoni de Vallmanya en *K* respecte a *J* d'acord amb un principi cronològic de composició. Es tracta d'una proposta seriosa i digna de consideració, però això només és una hipòtesi que amb el temps podrem confirmar, matisar o desestimar a còpia que l'anem contrastant amb altres dades. Si fem l'exercici de només prendre com a incontestables les dates que ens donen algunes de les rúbriques d'Antoni de Vallmanya ens trobem que els records proposats més fermes apareixen en poesies no datades d'Antoni Vallmanya. El mèrit més important de tots és mostrar que Antoni Vallmanya llegí i conegué *La glòria d'amor*; però, en quina data ho va fer? Per ara, només treballem sobre hipòtesis que amb el temps confirmarem, matisarem o des-

Frederic, però, la va repudiar. La noblesa catalana el va obligar a casar-se amb ella, però ell no estava gens satisfet i va prendre la germana de Violant, Valentina, com a amant i amb ella va fugir a Castella. Violant Lluïsa de Mur vivia habitualment a Barcelona i va morir el 1467; abans, però, encara va trencar el cor d'un Oliver que es va suïcidar pel seu amor i que ha quedat immortalitzat en diverses obres literàries de la segona meitat del segle xv.

timarem. A favor que Antoni Vallmanya conegués *La glòria d'amor* abans de 1461 tenim la mateixa biografia de fra Bernat Hug de Rocabertí, els ocis i la guerra, i sembla que la literatura va més lligada a omplir i dignificar els ocis de la pau.

Vallmanya formava part dels poetes del cercle de notaris de Barcelona, que van entrar en contacte amb la cort en dos moments importants, a partir del maig de 1454 i fins al juny de 1458. Documentem Bernat Hug de Rocabertí a Barcelona en el seguici de Joan de Navarra en 1455; i amb l'arribada del Príncep de Viana a la ciutat comtal i la reconciliació familiar, moment en el qual la biga va abandonar la causa del príncep. Anotaré que el monestir de Valldonzella es va arrengrerar diverses vegades explícitament amb el partit de la biga i en contra de la busca i Vallmanya formava part d'aquest cercle. També podien haver coincidit tots en 1460 a Barcelona a la cort del príncep després de la concòrdia de Barcelona. D'aquest cercle van sortir les primeres composicions catalanes que les rúbriques intitulen romanços, un gènere i una moda vigents en la cort del príncep de Viana. Això podria significar que aquests poemes fossin més tardans i per tant s'invalidaria la proposta de Marfany.

Després de l'estada a Barcelona, fra Bernat Hug de Rocabertí va acompanyar el rei quan va marxar a la tardor de 1461 cap a Ponent. Des d'allà Bernat Hug va preparar Montsó com un refugi efectiu per al rei, una plaça forta per controlar la rereguarda de Catalunya, alhora que Bernat Hug posava la seva experiència militar al servei del rei, el seu senyor indiscutible. Va ser ell qui el va alliberar de Lleida per la porta del convent dels predicadors i qui va protegir Fraga mentre s'hi allotjava.³⁰ Va ser ell qui va convèncer el seu germà Pere perquè es passés al bàndol reialista en l'ambaixada que aquest últim havia anat a fer per tal que s'alliberés el príncep de Viana.³¹ També devia ser ell un dels primers caps militars que van entrar a Catalunya la primavera del 1462 des de la base d'operacions reialista que era Montsó.³² També en la presó del príncep de Viana i en les negociacions posteriors van coincidir altra vegada Bernat Hug de Rocabertí, Pere Torroella i a més Pedro Ximénez d'Urrea i d'Híxar.

A partir de 1462 les coses van canviar radicalment per a tothom, les guerres afecten massa i va començar una nova etapa en la vida de Bernat Hug de Rocabertí, la vida de guerrer, on va excel·lir amb escreix i sempre al costat del seu rei. Però com que el 1461, en el pròleg de la guerra, va comportar la promoció al càrrec de castellà d'Amposta (amb el ja tradicional acompanyament de disputes en una promoció) fa que aquesta nova etapa surti ja del marc d'aquestes pàgines, que se situa en els anys que va ser comanador d'Àlfambra i Montsó, per bé que un cop va ser castellà d'Amposta va conservar la comanda de Montsó com un patrimoni gairebé

30. Zurita, *Anales*: XVII, 6.

31. ACA, Cancelleria, 3443, 2v.

32. *CDIACA*: XV, 376.

personal. Val a dir, també, que Bernat Hug de Rocabertí va servir fidelment el seu rei després i tot que s'acabés la guerra, va participar, juntament amb el comte de Prades, en una tumultuosa ambaixada a França el 1474 en la qual van ser fets presoners diverses vegades, i també va fer gestions diplomàtiques per als reis catòlics. Va morir abans de l'agost de 1485.

ENRIC BASSEGODA PINEDA
 Institut de Llengua i Cultura Catalanes,
 Universitat de Girona

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- AHG: Arxiu Històric de Girona
 AHN: Archivo Histórico Nacional, Madrid.
 AHPZ: Archivo Histórico Provincial, Saragossa.
 BASSEGODA 2005: Enric Bassegoda, «Els poetes de l'orde de l'Hospital», a *Actes AHLM 10*, 365-374.
 BELTRAN 2000: Vicenç Beltran, «Tipologia i gènesi dels cançoners. La reordenació de *J i K*», *L&L*, 11, 355-395.
 CDIACA: *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*, ed. Pròsper de Bofarull i Manuel de Bofarull, Barcelona, Imprenta del Archivo.
 Cortes: *Cortes de Aragón y de Valencia y Principado de Catalunya*, Madrid, Real Academia de la Historia, 1896-1922.
 MAREFANY 2002: Marta Marfany, *La traducció catalana medieval de «La belle dame sans merci» d'Alain Chartier i la llengua poètica del segle XV*, treball de recerca de doctorat, Bellaterra, Universitat Autònoma de Barcelona.
 NML: National Library of Malta, La Valeta.
 RIALC: *Repertorio Informatizzato dell'Antica Letteratura Catalana* (Nàpols) <http://www.rialc.unina.it>.
 RIQUER 1963-68: *Lletres de batalla*, ed. Martí de Riquer, ENC, 3 vols.
 RODRÍGUEZ RISQUETE 2003: Francisco Javier Rodríguez Risquete, *Vida y obra de Pere Torroella*, tesi doctoral, Universitat de Girona.
 TORRÓ en premsa: *Els poetes del Cançoner de Saragossa*, ed. Jaume Torró, ENC.
 Zurita, *Anales*: Jerónimo Zurita, *Anales de la Corona de Aragón*, ed. Ángel Canellas, Saragossa, Institución Fernando el Católico, 1967.